

Position Papers Kosovo-Serbia Dialogue

November 2024

Contents

Part I: Position Paper: Kosovo Perspective 04

---

in English 05

---

in Albanian/Shqip 13

---

in Serbian/Srpski 21

Part II: Position Paper: Serbia Perspective 28

---

in English 29

---

in Albanian/Shqip 35

---

in Serbian/Srpski 41

PART I

Position Paper: Kosovo Perspective

1 Reality of the situation / Overall context

Positive dynamics

- Kosovo's authorities have greater control over the north after the Banjska attack and have shifted the mindset of local actors by establishing deterrence and limiting their opportunities to escalate. There is greater acceptance of the local population to the fact that they will need to find ways to engage with the central level if they are to have a future in Kosovo.
- Serbia under Vucic continues to be viewed with skepticism and suspicion by many actors within the West for its authoritarian nature and non-alignment with EU CSFP. The composition of the EU Commission – particularly the EEAS which oversees the dialogue - is particularly more favorable to Kosovo's goals and interests under Kaja Kallas.
- Kosovo's Western partners have all the evidence against Vucic's government for its involvement in corruption and regional destabilization (i.e. Banjska attack) and could use that for leverage to achieve regional security goals if they need/want to.

Neutral/uncertain dynamics

- Kosovo and Serbia have already achieved agreements which are, at least in the eyes of the mediators, legally binding. This means that the framework has already been set and there is limited space for the sides to get out of it. However, issues related to the sequencing of steps, certain ambiguity related to the powers of the ASMM, and lack of guarantees over benefits (i.e. recognition by non-recognizers) preserve a degree of uncertainty and deep mistrust in the process.

- There is a new Republican administration in the United States which may bring new unpredictability to the dialogue process, potentially positioning itself as more competitive towards the EU and: a) adding urgency to the process or b) initiating a parallel track. Whether this is a negative or positive dynamic depends on Kosovo's ability to establish a positive working relationship with the new U.S administration.

Negative dynamics

- The war in Ukraine and the polarization between Russia and the West means that any normalization agreement with Serbia (even with mutual recognition) does not guarantee Kosovo's membership in the UN, as Russia will seek its own compensation for its veto. A potential Ukraine-Russia peace deal casts a shadow over all European security affairs.
- The security situation in the north remains fragile in the medium and long term as the high level of mistrust between the population and the institutions creates space for incidents. Even if Serbian List has been weakened, the loyalty of Serbs to Belgrade remains high as Belgrade increased benefits and continues to have instruments of pressure. The boycott by the Serbs (particularly at local level) creates obstacles to implement anything related to the dialogue.
- Kosovo is increasingly isolated and its positions are not understood among its Western partners. Many do not trust Kosovo's commitment to the process and do not trust it will implement what it agrees to. The perception that Kosovo is targeting the Serbian non-majority community is sticking more and more while Kosovo also remains under EU sanctions. Most major Western allies now view Serbia as the key partner in the region. The latter's leverage has increased due to extensive lobbying efforts and widening economic and military partnerships with the West.
- There is a negative momentum and movement among the non-recognizers in Europe. Slovakia has taken a strong pro-Russian (and pro-Serbian turn). Spain is politically unstable and may see the return of the right-wing to power (negative for Kosovo). Relations with Greece, which had started to warm, have lost momentum.

2 Kosovo's goals and interests

Kosovo's two key and interlinked goals are to:

- a) Consolidate its statehood in the international arena and obtain membership in multilateral institutions (primarily UN, NATO, EU, Council of Europe, etc.) as well as regional mechanisms (e.g. Common Regional Market) as an independent state.
- b) Preserve its internal functionality as a unitary state without new layers of executive power.

Kosovo's key interests in making sure that these goals are achieved are:

- a) The normalization agreement needs to be fully achieved as fast as possible but only if it achieves both strategic goals simultaneously and does not leave any pending issues to be negotiated later.
- b) Western partners need to be engaged in the Western Balkans in a way that pressure is directed towards Belgrade towards either *de facto* or *de jure* recognition, and to help in securing the recognition from European non-recognizers. Western support is key for Kosovo to break Belgrade's asymmetry of power in the international arena.
- c) The United States needs to be actively involved in the dialogue as a political backer to balance the status-neutrality, slower pace and asymmetry of treatment by the EU. The U.S can and will only be able to get involved effectively in this role only if Kosovo commits to the process seriously.

3 Key principles of Kosovo's approach to the negotiations

- Publicly insist on mutual recognition as being at the center of the agreement but privately be open to any agreement which de facto achieves the impact of mutual recognition (i.e. recognition by others) and membership in international organizations. Attempt to frame and sell the withdrawal from the request for mutual recognition as a concession.
- Always participate in the dialogue and avoid being seen as unconstructive by the mediators. For as long Serbia is seen as merely seeking to delay and stall the process, find ways to expose this strategy and create situations which provoke Serbia to be the one which abandons the process and pays the costs. If you however think that an agreement is possible and achieves your goals, try to work with the other side on making sure that you do not undermine each other.
- Elevate the issue of the European non-recognizers and security guarantees as your main demand with international partners and without which you are unable to move forward with implementation. Emphasize the need for the West to invest political capital on this issue if results are to be achieved
- Signal clear and genuine interest to reach and implement an agreement to the Western mediators but draw clear red lines immediately so that you are not blamed for an eventual withdrawal and punished for it. These clear red lines would be:
  - a) a result with any type of ASMM but no credible path to NATO/EU
  - b) a result with a strong ASMM with executive powers
- Take strong positions on all dialogue issues but also signal areas where you might be willing to negotiate if your red lines are respected. This includes issues such as the rights of the Serbian Orthodox Church; acceptance of Serbian documents and any areas or measures that would improve the lives of Kosovo Serbs; and/or issues related to regional cooperation.
- Manage expectations and shift the domestic narrative according to the status of negotiations both as a means of signaling to the other parties (Serbia and mediators) and as a means of mobilizing domestic public opinion for a certain course.
-

- a) If there is a belief that a favorable agreement is possible, refocus public attention away from the risks from Serbia and towards the benefits from an agreement and the risks of international isolation and the status quo. Downplay the risks from the ASMM and emphasize that what was negotiated was a much better version than before. Work on creating a climate accepting of an agreement through other actors like civil society and take public trust-building steps. Try to build domestic political consensus and to avoid any backlash from the opposition.
  - b) If there is a belief that an agreement is not possible, emphasize that the risks from the dialogue process are greater than the benefits and use the patriotic card against the opposition. Use this shift in the domestic narrative to signal to the mediators and to Serbia that you are willing to undermine the process and not accept what is on the table.
- Do not publicly commit to implement and/or signal such a commitment to domestic audience until you have firm guarantees on the benefits and that your red lines are respected.

4 Dialogue strategy and objectives

4.1 Strengthen Kosovo's negotiating position by increasing its leverage with Western backers

- a) Increase political leverage with Western partners to counterbalance Serbia's growing ties in economic and security projects which have bought it good will and tolerance in the West. Do so by initiating Kosovo's own massive new infrastructure projects (e.g. energy, roads etc.) or weapons purchases with major Western firms and states. Sustain in public communications the discourse of having moral superiority (i.e. Kosovo is a pro-Western democracy while Serbia is not) but do not make it a central part of your strategy – rather focus on satisfying pure Western interests.

- b) Restore Kosovo's credibility in the West by signaling interest in the dialogue through acts of good faith and implementing quickly a few less costly concessions, particularly the kind which make life easier for Serbs in Kosovo and ask that the EU remove its restrictive measures. This could mean for example extending the period for conversion of Serbian documents, or work with the Prosecutorial and Judicial council to return Serbian judges and prosecutors into the system (their resignations have not been accepted), etc. Confidence building measures could also include trust building initiatives with the Kosovo Serb community, as well as a constructive rather than obstructionist approach to Western efforts to speed up regional integration (e.g. Common Regional Market).
- c) Privately threaten European countries most worried about border correction (e.g. Germany) that your government (or any subsequent one) may be forced to look into such options if they continue to tolerate Serbia and allow it to stall the process. The bluff has to be credible but without the risk of legitimizing the idea too much.
- d) If possible, feasible and needed, try to establish good working relations and to play the new Trump Administration in the U.S as a counterbalance against the EU through a parallel dialogue process if the latter is seen as more accommodating to Serbia's interests.
- e) Try to break at least one of the non-recognizers in Europe to shift its position to gain momentum and shift the narrative of Kosovo's limbo. For example, work with Greece on an energy investment (i.e. gas pipeline from Alexandroupolis) in exchange for recognition.
- f) Initiate a diplomatic and strategic communications campaign to underscore and frame Serbia as a key saboteur of the agreement and of the Western Balkan's path towards Euro-Atlantic structures. But refrain from using aggressive language and attacking Western partners for their policy to the Western Balkans as this may alienate them.

4.2 Weaken the powers of the ASMM and link its implementation to security guarantees

- a) The next step expected from Kosovo by the mediators is the submission of the ASMM statute to the Constitutional Court for review. Seek to delay this step as much as possible and to exert some benefit from it beyond just Council of Europe membership. Condition this step with the adoption of a sequencing plan in which the ASMM becomes operational only and when Kosovo receives tangible political benefits and firm legally binding security guarantees.
- b) While stalling the process of submitting the statute to the Constitutional Court and awaiting a favorable sequencing plan, initiate a domestic process which would produce new and alternative maximalist versions of the ASMM or community of self-management which are different from the EU submitted one and which Kosovo could implement unilaterally if everything fails. Also use this time to influence the CC's decisions through commissioned legal opinions which strip away the ASMM from excessive powers.
- c) Work with Western partners in a process parallel to the dialogue on defining the security guarantees and benefits that would trigger ASMM implementation in the sequencing plan. The maximalist demand will be a fast-track NATO membership process and granted EU candidate status. The more realistic and still acceptable option is also immediate recognition by the four NATO and five EU non-recognizing states (Greece, Spain, Slovakia, Romania and Cyprus) followed by bilateral security and defense agreements with the U.S, UK, Germany and others to cover the gap until NATO membership.
- d) Prepare the grounds for the process's failure also as a negotiating threat and leverage tool so that the other parties are aware of the costs of delay and non-implementation. If the West is unable to provide the guarantees and a sequencing plan is not agreed, there needs to be a credible plan B in the drawer for a reality in Kosovo without an agreed ASMM. This would mean establishing all government services in accordance with Kosovo's self-created body for self-management, including here the recruitment of teachers and doctors and the construction of facilities for their operations. Work on making these operational and threaten to phase out parallel health and education institutions according to a suitable timeline.

1 Realiteti i situatës / Konteksti i përgjithshëm

Dinamikat pozitive

- Autoritetet e Kosovës kanë kontroll më të madh mbi veriun pas sulmit të Banjskës dhe e kanë zhvendosur mendësinë e aktorëve lokalë duke vendosur masa parandaluese dhe duke kufizuar mundësitë e tyre të përshkallëzimit. Ka pranim më të madh nga popullsia lokale për faktin se ata do të duhet të gjejnë mënyra për t'u angazhuar me nivelin qendror nëse duan të kenë një të ardhme në Kosovë.
- Serbia me Vuçiqin vazhdon të shihet me skepticizëm dhe dyshim nga shumë aktorë brenda Perëndimit për natyrën e saj autoritare dhe mospërputhjen me EU CSFP-në. Përbërja e Komisionit të BE-së – veçanërisht EEAS-it që mbikëqyr dialogun - është në veçanti më e favorshme për qëllimet dhe interesat e Kosovës me Kaja Kallasin.
- Partnerët perëndimorë të Kosovës i kanë të gjitha provat kundër qeverisë së Vuçiqit për përfshirjen e saj në korrupsion dhe destabilizim rajonal (gjegjësisht sulmin e Banjskës) dhe mund ta përdorin atë për barazpeshë për t'i arritur qëllimet e sigurisë rajonale nëse ata kanë nevojë/dëshirë.

Dinamikat neutrale/të pasigurta

- Kosova dhe Serbia tashmë kanë arritur marrëveshje të cilat, të paktën në sytë e ndërmjetësve, janë ligjërisht të detyrueshme. Kjo do të thotë se korniza tashmë është vendosur dhe hapësira është e kufizuar që palët të dalin prej saj. Megjithatë, çështjet që lidhen me renditjen e hapave, paqartësi të caktuara në lidhje me kompetencat e AKS-së dhe mungesën e garancive mbi benefitet (gjegjësisht njohja nga mosnjohësit) vazhdojnë të kenë një shkallë pasigurie dhe mosbesimi të thellë në proces.

- Kemi një administratë të re republikane në Shtetet e Bashkuara e cila mund të sjellë paparashikueshmëri të reja në procesin e dialogut, duke u pozicionuar potencialisht si më konkurruese karshi BE-së dhe: a) duke shtuar urgjencën në proces ose b) duke nisur një rrugë paralele. Se a është kjo dinamikë negative apo pozitive, kjo varet nga aftësia e Kosovës për të krijuar marrëdhënie pozitive të punës me administratën e re të SHBA-së.

Dinamikat negative

- Lufta në Ukrainë dhe polarizimi mes Ruisë dhe Perëndimit do të thotë se çdo marrëveshje normalizimi me Serbinë (edhe me njohje reciproke) nuk garanton anëtarësimin e Kosovës në OKB, pasi Rusia do të kërkojë kompensimin e vet për veton e saj. Një marrëveshje e mundshme e paqes Ukrainë-Rusi hedh hije mbi të gjitha çështjet e sigurisë evropiane.
- Situata e sigurisë në veri mbetet e brishtë në periudhën afatmesme dhe afatgjatë pasi shkalla e lartë e mosbesimit mes popullsisë dhe institucioneve krijon hapësirë për incidente. Edhe nëse Lista Srpska është dobësuar, besnikëria e serbëve ndaj Beogradit mbetet e madhe pasi Beogradi rriti benefitet dhe vazhdon të ketë instrumente presioni. Bojkoti nga serbët (veçanërisht në nivel lokal) krijon pengesa për të zbatuar çdo gjë që lidhet me dialogun.
- Kosova është gjithnjë e më e izoluar dhe pozicionet e saj nuk kuptohen nga partnerët e saj perëndimorë. Shumë sosh nuk i besojnë angazhimit të Kosovës në proces dhe nuk besojnë se do të zbatojë atë për të cilën pajtohet. Perceptimi se Kosova po e targeton komunitetin joshumicë serb po rritet gjithnjë e më shumë, derisa Kosova gjithashtu mbetet nën sanksionet e BE-së. Shumica e aleatëve kryesorë perëndimorë tani e shohin Serbinë si partnerin kryesor në rajon. Ndikimi i kësaj të fundit është rritur për shkak të përpjekjeve të mëdha lobuese dhe zgjerimit të partneriteteve ekonomike dhe ushtarake me Perëndimin.
- Ekziston një momentum dhe lëvizje negative mes vendeve mosnjohëse në Evropë. Sllovakia ka bërë një kthesë të fortë pro-ruse (dhe pro-serbe). Spanja është politikisht e paqëndrueshme dhe mund të pësojë kthimin e krahut të djathtë në pushtet (negative për Kosovën). Marrëdhëniet me Greqinë, të cilat kishin filluar të zbuteshin, kanë humbur vrullin.

2 Qëllimet dhe interesat e Kosovës

Dy qëllimet kryesore dhe të ndërlidhura të Kosovës janë:

- a) Të konsolidojë shtetësinë e vet në arenën ndërkombëtare dhe të anëtarësohet në institucionet shumëpalëshe (fillimisht OKB, NATO, BE, Këshill të Evropës, etj.), si dhe në mekanizmat rajonalë (p.sh. Tregun e Përbashkët Rajonal) si shtet i pavarur.
- b) Të ruajë funksionalitetin e vet të brendshëm si shtet unitar pa shtresa të reja të pushtetit ekzekutiv.

Interesat kryesore të Kosovës për t'u siguruar që këto qëllime të arrihen janë:

- a) Marrëveshja e normalizimit duhet të arrihet plotësisht sa më shpejt që të jetë e mundur, por vetëm nëse i arrin të dy qëllimet strategjike njëkohësisht dhe nuk lë asnjë çështje pezull për t'u negociuar më vonë.
- b) Partnerët perëndimorë duhet të angazhohen në Ballkanin Perëndimor asisoji që presioni të drejtohet drejt Beogradit ose drejt njohjes *de facto* ose *de jure*, dhe të ndihmojnë në sigurimin e njohjes nga vendet mosnjohëse evropiane. Mbështetja perëndimore është thelbësore për Kosovën për të thyer asimetrinë e pushtetit të Beogradit në arenën ndërkombëtare.
- c) Shtetet e Bashkuara duhet të përfshihen në mënyrë aktive në dialog si mbështetëse politike për të balancuar neutralitetin e statusit, ritmin më të ngadaltë dhe asimetrinë e trajtimit nga BE-ja. SHBA-ja mund dhe do të jetë në gjendje të përfshihet në mënyrë efektive në këtë rol vetëm nëse Kosova angazhohet seriozisht në këtë proces.

3 Parimet kryesore të qasjes së Kosovës në negociata

- Këmbëngulni publikisht që njohja e ndërsjellë të jetë në qendër të marrëveshjes, por privatisht jini të hapur për çdo marrëveshje e cila de facto arrin ndikimin e njohjes së ndërsjellë (gjegjësisht njohjen nga të tjerët) dhe anëtarësimin në organizata ndërkombëtare. Përpiquni ta kornizoni dhe paraqitni tërheqjen nga kërkesa për njohje reciproke si koncesion.
- Gjithmonë merrni pjesë në dialog dhe përpiquni të mos shiheni si jokonstruktive nga ndërmjetësit. Për sa kohë që Serbia shihet si dikush që thjesht kërkon të vonojë dhe të zvarritë procesin, gjeni mënyra për ta ekspozuar këtë strategji dhe për të krijuar situata që e provokojnë Serbinë për të qenë ajo që po e braktis procesin dhe që i paguan kostot. Nëse megjithatë mendoni se një marrëveshje është e mundur dhe i arrin qëllimet tuaja, përpiquni të punoni me palën tjetër për t'u siguruar që të mos e dëmtoni njëra-tjetrën.
- Ngitni çështjen e shteteve mosnjohëse evropiane dhe garancive të sigurisë si kërkesën tuaj kryesore me partnerët ndërkombëtarë dhe pa të cilat nuk jeni në gjendje të ecni përpara me zbatimin. Theksoni nevojën që Perëndimi të investojë kapital politik në këtë çështje nëse do të arrihen rezultate
- Sinjalizoni interes të qartë dhe të sigurtë për të arritur dhe zbatuar një marrëveshje me ndërmjetësit perëndimorë, por tërhiqni menjëherë vija të kuqe të qarta që të mos fajësoheni për një tërheqje eventuale dhe të ndëshkoheni për të. Këto vija të qarta do të ishin:
  - a) rezultat me çfarëdo lloj ASK-je, por pa rrugë të besueshme drejt NATO-s/BE-së
  - b) rezultat me ASK të fortë me kompetenca ekzekutive
- Merrni qëndrime të forta për të gjitha çështjet e dialogut, por edhe sinjalizoni fushat ku mund të jeni të gatshëm të negocioni nëse respektohen vijat tuaja të kuqe. Kjo përfshin çështjet si të drejtat e Kishës Ortodokse Serbe; pranimi i dokumenteve serbe dhe çdo fushë ose masë që do të përmirësonte jetën e serbëve të Kosovës; dhe/ose çështje që lidhen me bashkëpunimin rajonal.
- Menaxhoni pritshmëritë dhe zhvendosni narrativën e brendshme sipas statusit të negociatave si si një vegël sinjalizimi për palët e tjera (Serbinë dhe ndërmjetësit) dhe si një vegël për mobilizimin e opinionit publik vendor për një drejtim të caktuar.

- a) Nëse ekziston besimi se një marrëveshje e favorshme është e mundur, rifokusoni vëmendjen e publikut larg rreziqeve nga Serbia dhe drejt përfitimeve nga një marrëveshje dhe rreziqet e izolimit ndërkombëtar dhe status quo-së. Zbutni rreziqet nga ASK-ja dhe theksoni se ajo që u negociua ishte një version shumë më i mirë se më parë. Punoni në krijimin e një klime që pranon një marrëveshje përmes aktorëve të tjerë si shoqëria civile dhe ndërmerrni hapa për ndërtimin e besimit të publikut. Përpiquni të ndërtoni konsensus politik të brendshëm dhe të shmangni çdo reagim të ashpër nga opozita.
  - b) Nëse ekziston besimi se një marrëveshje nuk është e mundur, theksoni se rreziqet nga procesi i dialogut janë më të mëdha se përfitimet dhe përdorni kartën patriotike kundër opozitës. Përdoreni këtë lëvizje në narrativën e brendshme për t'u sinjalizuar ndërmjetësve dhe Serbisë se jeni të gatshëm ta cënoni procesin dhe të mos pranoni atë që është në tryezë.
- Mos u zotoni publikisht për të zbatuar dhe për të sinjalizuar një angazhim të tillë ndaj publikut vendor derisa të keni garanci të forta për përfitimet dhe respektimin e vijave tuaja të kuqe.

4

Strategjia dhe objektivat e dialogut

4.1 Forcimi i pozicionit negociues të Kosovës duke rritur ndikimin e saj me mbështetësit perëndimorë

- a) Rritni peshën tuaj politike te partnerët perëndimorë për t'i balancuar lidhjet e shtuara të Serbisë në projektet ekonomike dhe të sigurisë, të cilat i kanë siguruar asaj vullnet të mirë dhe tolerancë në Perëndim. Bëjeni këtë duke nisur projekte të reja masive infrastrukturore në Kosovë (p.sh. energji, rrugë etj.) ose blerje armësh nga kompani dhe shtete të mëdha perëndimore. Mbështetni në komunikimin publike diskursin e superioritetit moral (gjegjesisht Kosova është demokraci properëndimore ndërsa Serbia nuk është), por mos e bëni këtë pjesë qendrore të strategjisë suaj – përkundrazi përqendrohuni në përm-bushjen e interesave të pastra perëndimore.

- b) Riktheni besueshmërinë e Kosovës në Perëndim duke sinjalizuar interes për dialogun përmes akteve të mirëbesimit dhe zbatimit të shpejtë të disa koncesioneve më pak të kushtueshme, veçanërisht ato që e bëjnë jetën më të lehtë për serbët në Kosovë dhe kërkojnë që BE-ja t'i heqë masat e saj kufizuese. Kjo mund të nënkuptojë, për shembull, zgjatjen e periudhës për konvertimin e dokumenteve serbe, ose punën me Këshillin Prokurorial dhe Gjyqësor për t'i kthyer gjyqtarët dhe prokurorët serbë në sistem (dorëheqjet e tyre nuk janë pranuar), etj. Masat e ndërtimit të besimit mund të përfshijnë edhe iniciativa për ndërtimin e besimit me komunitetin serb të Kosovës, si dhe një qasje konstruktive e jo obstruksioniste ndaj përpjekjeve perëndimore për ta përshpejtuar integrimin rajonal (p.sh. Tregu i Përbashkët Rajonal).
- c) Kërcënoni privatisht vendet evropiane që brengosen më së shumti për korrigjimin e kufijve (p.sh. Gjermaninë) se qeveria juaj (ose ndonjë e mëvonshme) mund të detyrohet të shqyrtojë opsione të tilla nëse ata vazhdojnë ta tolerojnë Serbinë dhe ta lejojnë ta bllokojnë procesin. Bllofi duhet të jetë i besueshëm, por pa rrezikun e legjitimitetit të tepërt të idesë.
- d) Nëse është e mundur, e realizueshme dhe e nevojshme, përpiquni të krijoni marrëdhënie të mira pune dhe ta shihni Administratën e re Trump në SHBA si kundërpeshë ndaj BE-së përmes një procesi paralel dialogu nëse kjo e fundit shihet se po i akomodon më shumë interesat e Serbisë.
- e) Mundohuni ta thyeni të paktën njërin nga shtetet mosnjohëse në Evropë për ta zhvendosur pozicionin e vet për të fituar momentum dhe për ta zhvendosur narrativën e harresës së Kosovës. Për shembull, punoni me Greqinë për një investim në energji (gjegjësisht gazsjellësin nga Aleksandropolisi) në këmbim të njohjes.
- f) Filloni një fushatë të komunikimit diplomatik dhe strategjik për ta theksuar dhe kornizuar Serbinë si sabotuesen kryesore të marrëveshjes dhe të rrugës së Ballkanit Perëndimor drejt strukturave euro-atlantike. Por përmbahuni nga përdorimi i gjuhës agresive dhe sulmi ndaj partnerëve perëndimorë për politikën e tyre ndaj Ballkanit Perëndimor, pasi kjo mund t'i tjetërsojë ata.

4.2 Zvogëloni kompetencat e ASK-së dhe lidheni zbatimin e saj me garancitë e sigurisë

- a) Hapi tjetër që pritet nga Kosova nga ndërmjetësit është dorëzimi i statutit të ASK-së në Gjykatën Kushtetuese për shqyrtim. Mundohuni ta vononi këtë hap sa më shumë që të jetë e mundur dhe të përfitoni prej tij përtej anëtarësimit të drejtë në Këshillin e Evropës. Kushtëzoheni këtë hap me miratimin e një plani sekuencues në të cilin ASK-ja bëhet funksionale vetëm dhe kur Kosova merr përfitime të prekshme politike dhe garanci të forta të sigurisë ligjërish të de-tyrueshme.
- b) Gjatë zvarritjes së procesit të dorëzimit të statutit në Gjykatën Kushtetuese dhe në pritje të një plani të favorshëm të sekuencimit, nisni një proces të brendshëm i cili do të prodhonte versione të reja dhe alternative maksimaliste të ASK-së ose komunitetit të vetëmenaxhimit të cilat janë të ndryshme nga ato të paraqitura nga BE-ja dhe të cilat Kosova mund t'i zbatojë në mënyrë të njëanshme nëse gjithçka dështon. Përdoreni këtë kohë edhe për të ndikuar në vendimet e GJK-së përmes opinioneve të porositura ligjore, të cilat ia heqin ASK-së kompetencat e tepërta.
- c) Punoni me partnerët perëndimorë në një proces paralel me dialogun për përcaktimin e garancive dhe përfitimeve të sigurisë që do të shkaktonin zbatimin e ASK-së në planin e sekuencimit. Kërkesa maksimaliste do të jetë një proces i shpejtë anëtarësimi në NATO dhe statusi i kandidatit të BE-së. Opsioni më realist dhe ende i pranueshëm është gjithashtu njohja e menjëhershme nga katër anëtarët e NATO-s dhe pesë shtetet mosnjohëse të BE-së (Greqia, Spanja, Sllovakia, Rumania dhe Qipro) i ndjekur nga marrëveshja dypalëshe e sigurisë dhe mbrojtjes me SHBA-në, Mbretërinë e Bashkuar, Gjermaninë dhe të tjerët për të mbuluar hendekun deri në anëtarësimin në NATO.
- d) Përgatitni bazat për dështimin e procesit edhe si një mjet kërcënimi dhe peshe negociuese që palët e tjera të jenë të vetëdijshme për kostot e vonës dhe moszbatimit. Nëse Perëndimi nuk është në gjendje të sigurojë garancitë dhe nuk bihet dakord për një plan sekuencor, duhet të ketë një plan B të besueshëm në sirtar për një realitet në Kosovë pa një ASK të dakorduar. Kjo do të nënkuptonte krijimin e të gjitha shërbimeve qeveritare në përputhje me organin e vetëkrijuar të Kosovës për vetëmenaxhim, duke përfshirë këtu rekrutimin e mësuesve dhe mjekëve dhe ndërtimin e objekteve për veprimtarinë e tyre. Punoni për t'i bërë këto funksionale dhe kërcënoni se do t'i shuani institucionet paralele shëndetësore dhe arsimore në një afat kohor të përshtatshëm.

1 Stvarnost situacije / Sveukupni kontekst

Pozitivna dinamika

- Kosovske vlasti imaju veću kontrolu nad severom nakon napada u Banjskoj i promenile su način razmišljanja lokalnih aktera uspostavljanjem odvratanja i ograničavanjem njihovih mogućnosti za eskalaciju. Lokalno stanovništvo više prihvata činjenicu da će morati pronaći načine za saradnju sa centralnim vlastima ako žele imati budućnost na Kosovu.
- Na Srbiju pod Vučićem mnogi akteri na Zapadu i dalje gledaju sa skepsom i sumnjom zbog njene autoritarne prirode i neusklađenosti sa EU CSFP-om. Sastav Komisije EU – posebno EEAS-a koji nadzire dijalog - posebno je povoljniji za ciljeve i interese Kosova pod Kajom Kallas.
- Zapadni partneri Kosova imaju sve dokaze protiv Vučićeve vlade zbog njene uključivosti u korupciju i regionalnu destabilizaciju (odnosno napad u Banjskoj) i mogli bi to iskoristiti kao polugu za postizanje regionalnih sigurnosnih ciljeva ako im to treba/žele.

Neutralna/neizvesna dinamika

- Kosovo i Srbija već su postigli sporazume koji su, barem u očima posrednika, pravno obvezujući. To znači da je okvir već postavljen i da postoji ograničen prostor da se strane izvuku iz njega. Međutim, pitanja vezana uz redosled koraka, određene nejasnoće vezane uz ovlašćenja ZSO-a i nedostatak jamstava oko naknada (odnosno prepoznavanje od strane nepriznavača) prouzrokuju stepen nesigurnosti i dubokog nepoverenja u proces.

- U Sjedinjenim Američkim Državama je nova republikanska administracija koja može doneti novu nepredvidivost u proces dijaloga, potencijalno se postavljajući kao konkurentnija prema EU i: a) dodajući hitnost procesu ili b) pokrećući paralelni put. Da li je to negativna ili pozitivna dinamika zavisi o sposobnosti Kosova da uspostavi pozitivan radni odnos s novom američkom administracijom.

Negativna dinamika

- Rat u Ukrajini i polarizacija između Rusije i Zapada znači da bilo kakav sporazum o normalizaciji sa Srbijom (čak i uz međusobno priznanje) ne garantuje članstvo Kosova u UN-u, jer će Rusija tražiti vlastitu naknadu za svoj veto. Potencijalni mirovni sporazum između Ukrajine i Rusije baca senu na sve evropske sigurnosne poslove.
- Bezbednosna situacija na severu i dalje je krhka u srednjoročnom i dugoročnom periodu jer visok nivo nepoverenja između stanovništva i institucija stvara prostor za incidente. Čak i ako je Srpska Lista oslabljena, lojalnost Srba Beogradu ostaje visoka jer je Beograd povećao beneficije i dalje ima instrumente pritiska. Bojkot Srba (posebno na lokalnom nivou) stvara prepreke za sprovođenje svega što je povezano s dijalogom.
- Kosovo je sve izolovanije i njegovi se stavovi ne razumeju od strane zapadnih partnera. Mnogi ne veruju predanosti Kosova procesu i ne veruju da će ostvariti ono na šta pristaje. Percepcija da Kosovo cilja srpsku nevećinsku zajednicu sve je jača, dok je Kosovo i dalje pod sankcijama EU. Većina glavnih zapadnih saveznika sada Srbiju smatra ključnim partnerom u regiji. Srbija je povećala uticaj zbog opsežnih lobističkih napora i širenja ekonomskih i vojnih partnerstava sa Zapadom.
- Postoji negativan zamah i kretanje među evropskim državama koje nisu priznale Kosovo. Slovačka je zauzela snažan proruski (i prosrpski zaokret). Španija je politički nestabilna i može doživeti povratak desnice na vlast (negativno za Kosovo). Odnosi sa Grčkom, koji su se počeli zagrejavati, izgubili su zamah.

2 Ciljevi i interesi Kosova

Dva ključna i međusobno povezana cilja Kosova su::

- a) Učvrstiti svoju državnost u međunarodnoj areni i steći članstvo u multilateralnim institucijama (prvenstveno UN, NATO, EU, Savet Evrope itd.), kao i u regionalnim mehanizmima (npr. Zajedničko regionalno tržište) kao nezavisna država.
- b) Očuvati svoju unutrašnju funkcionalnost kao unitarno stanje bez novih slojeva izvršne vlasti.

Ključni interesi Kosova u osiguravanju postizanja tih ciljeva su:

- a) Sporazum o normalizaciji mora se u potpunosti postići što je brže moguće, ali samo ako se njime istovremeno ostvaruju oba strateška cilja i ne ostavljaju nikakva nerešena pitanja o kojima će se kasnije pregovarati.
- b) Zapadni partneri moraju biti angažovani na zapadnom Balkanu na način da se pritisak usmeri prema Beogradu prema de facto ili de jure priznanju, i da pomognu u osiguravanju priznanja od evropskih nepriznavača. Zapadna podrška ključna je za Kosovo kako bi se prekinula asimetrija moći Beograda na međunarodnoj sceni.
- c) Sjedinjene Države moraju biti aktivno uključene u dijalog kao politička podrška kako bi uravnotežile statusnu neutralnost, sporiji tempo i asimetriju tretmana od strane EU. Sjedinjene Države mogu i moći će se efektivno uključiti u ovu ulogu samo ako se Kosovo ozbiljno posveti procesu.

3 Ključna načela kosovskog pristupa pregovorima

- Javno insistirajte na uzajamnom priznavanju kao središtu sporazuma, ali privatno biti otvoren za bilo koji sporazum kojim se de facto postiže efekat uzajamnog priznavanja (odnosno priznavanje od strane drugih) i članstvo u međunarodnim organizacijama. Pokušajte uokviriti i prodati odustajanje od zahteva za uzajamnim priznavanjem kao koncesije.
- Uvek učestvujte u dijalogu i izbegavajte da vas posrednici smatraju nekonstruktivnim. Dokle god Srbija nastoji samo odgoditi i odugovlačiti proces, nađite načine da razotkrijete ovu strategiju i stvorite situacije koje izazivaju Srbiju da bude ona koja napušta proces i plaća troškove. Međutim, ako mislite da je sporazum moguć i ostvaruje vaše ciljeve, pokušajte saradivati sa drugom stranom kako biste bili sigurni da ne potkopavate jedni druge.
- Podignite pitanje evropskih nepriznavača i sigurnosnih garancija kao svoj glavni zahtev sa međunarodnim partnerima i bez kojih niste u mogućnosti nastaviti sprovođenje. Naglasite potrebu da Zapad uloži politički kapital u ovo pitanje kako bi se postigli rezultati
- Signalizirajte jasan i istinski interes za postizanje i sprovođenje sporazuma zapadnim posrednicima, ali odmah povucite jasne crvene linije kako ne biste bili okrivljeni za eventualno povlačenje i kažnjeni za to. Te jasne crvene linije bile bi:
  - a) rezultat sa bilo kojom vrstom ZSO-a, ali bez verodostojnog puta u NATO/EU
  - b) rezultat sa jakim ZSO-om sa izvršnim ovlašćenjima
- Zauzmite čvrste stavove o svim pitanjima dijaloga, ali i signalizirajte područja u kojima biste mogli biti spremni pregovarati ako se poštuju vaše crvene linije. To uključuje pitanja kao što su prava Srpske pravoslavne crkve; prihvatanje srpskih dokumenata i svih područja ili mera koje bi poboljšale život kosovskih Srba; i/ili pitanja vezana za regionalnu saradnju.
- Upravljajte očekivanjima i preokrenite domaći narativ ka statusu pregovora kako kao sredstvo signalizacije drugim stranama (Srbiji i posrednicima), tako i kao sredstvo mobilizacije domaćeg javnog mnijenja oko određenog kursa.

- a) Ako postoji uverenje da je povoljan sporazum moguć, preusmerite pažnju javnosti dalje od rizika iz Srbije i prema koristima sporazuma i rizicima međunarodne izolacije i statusa quo. Umanjite rizike ZSO-a i naglasite da je ono što je postignuto je mnogo bolja verzija nego pre. Radite na stvaranju klime prihvatanja sporazuma putem drugih aktera kao što je civilno društvo i preduzmite korake za izgradnju poverenja javnosti. Pokušajte izgraditi domaći politički konsenzus i izbeći bilo kakvu reakciju opozicije.
  - b) Ako postoji uverenje da sporazum nije moguć, naglasite da su rizici od procesa dijaloga veći od koristi i upotrebite patriotsku kartu protiv opozicije. Koristite ovaj preokret u domaćem narativu kako biste signalizirati posrednicima i Srbiji da ste spremni potkopati proces i ne prihvatiti ono što je na stolu.
- Nemojte se javno obvezati na sprovođenje i/ili signalizirati takvu obavezu domaćoj publici sve dok nemate čvrste garancije o prednostima i poštovanju crvenih linija.

4 Strategija i ciljevi dijaloga

4.1 Ojačati pregovaračku poziciju Kosova povećanjem njegove poluge sa zapadnim pružaocima podrške

- a) Povećajte političku polugu sa zapadnim partnerima kako bi se uravnotežile rastuće veze Srbije u ekonomskim i bezbednosnim projektima koji su joj kupili dobru volju i toleranciju na Zapadu. Učinite to pokretanjem vlastitih masivnih novih infrastrukturnih projekata na Kosovu (npr. energija, putevi itd.) ili nabavke oružja od glavnih zapadnih kompanija i država. Održavajte u javnim komunikacijama diskurs moralne superiornosti (odnosno Kosovo je prozapadna demokracija, dok Srbija nije), ali nemojte to učiniti ključnim delom vaše strategije – već se usredsredite na zadovoljavanje čistih zapadnih interesa.

- b) Povratite kredibilitet Kosova na Zapadu signalizacijom interesa za dijalog kroz dela dobre volje i brzim sprovođenjem nekoliko jeftinijih ustupaka, posebno onih koji olakšavaju život Srbima na Kosovu i traže da EU ukloni njene restriktivne mere. To bi moglo značiti, na primer, produženje roka za promenu srpskih dokumenata ili rad sa Tužilačkim i Sudskim savetom na vraćanju srpskih sudaca i tužitelja u sistem (njihove ostavke su odbijene) itd. Mere za izgradnju poverenja takođe bi mogle uključivati inicijative za izgradnju poverenja sa srpskom zajednicom na Kosovu, kao i konstruktivan, a ne opstrukcionistački pristup zapadnim naporima za ubrzanje regionalne integracije (npr. Zajedničko regionalno tržište).
- c) Privatno pretite evropskim zemljama koje su najviše zabrinute zbog ispravljanje granica (npr. Nemačkoj) da će vaša vlada (ili bilo koja sledeća) možda biti prisiljena razmotriti takve opcije ako nastave tolerisati Srbiju i dopustiti joj da odugovlači proces. Blef mora biti verodostojan, ali bez rizika da se ideja previše legitimiše.
- d) Ako je moguće, izvedivo i potrebno, pokušajte uspostaviti dobre radne odnose i predstaviti novu Trumpovu administraciju u SAD-u kao protivtežu EU kroz paralelni proces dijaloga ako se potonji smatra prilagodljivijim interesima Srbije.
- e) Pokušajte slomiti barem jednog od nepriznavača u Evropi kako bi promenio svoju poziciju kako bi dobio zamah i promenio narativ kosovskog limba. Na primer, rad sa Grčkom na energetsom ulaganju (odnosno plinovoda iz Alexandroupolisa) u zamenu za priznanje.
- f) Pokrenite diplomatsku i stratešku komunikacijsku kampanju kako bi se Srbija istaknula i uokvirila kao ključni saboter sporazuma i puta zapadnog Balkana prema evro-atlantskim strukturama. Međutim, suzdržite se od upotrebe agresivnog jezika i napada na zapadne partnere zbog njihove politike prema zapadnom Balkanu jer ih to može otuđiti.

4.2 Oslabiti ovlašćenja ZSO-a i povezati njegovo sprovođenje sa sigurnosnim garancijama

- a) Sledeći korak koji posrednici očekuju od Kosova je podnošenje statuta ZSO-a Ustavnom sudu na razmatranje. Nastojite odgoditi ovaj korak što je više moguće i ostvariti neke koristi od njega izvan samog članstva u Savetu Evrope. Uslovite ovaj korak usvajanjem plana sekvenciranja u kojem ZSO postaje operativna samo kada Kosovo dobije opipljive političke koristi i čvrsta pravno obavezujuće sigurnosne garancije.
- b) Dok odugovlačite proces podnošenja statuta Ustavnom sudu i čekate povoljan plan sekvenciranja, pokrenite domaći proces koji bi proizveo nove i alternativne maksimalističke verzije ZSO-a ili zajednice samoupravljanja koje se razlikuju od onih koje je podnela EU i koje bi Kosovo moglo jednostrano ostvariti ako sve ostalo ne uspe. Takođe iskoristite ovo vreme kako biste uticali na odluke CC-a putem ovlašćenih pravnih mišljenja koja oduzimaju ZSO-u prekomerna ovlašćenja.
- c) Radite sa zapadnim partnerima u procesu paralelnom s dijalogom o definisanju sigurnosnih garancija i koristi koje bi podstakle implementaciju ZSO-a u planu sekvenciranja. Maksimalistički zahtev će biti ubrzani proces članstva u NATO-u i dodeljivanje statusa kandidata EU. Realnija i još uvek prihvatljiva opcija je i neposredno priznanje od strane četiriju država NATO-a i pet država EU koje nisu priznale Kosovo (Grčka, Španija, Slovačka, Rumunija i Kipar), nakon čega slede bilateralni sporazumi o sigurnosti i odbranu sa SAD-om, Velikom Britanijom, Nemačkom i drugima kako bi se pokrio jaz do članstva u NATO-u.
- d) Pripremite osnove za neuspeh procesa i kao pregovaračku pretnju i sredstvo poluge kako bi druge strane bile svesne troškova kašnjenja i nesprovođenja. Ako Zapad nije u mogućnosti pružiti garancije, a plan sekvenciranja nije dogovoren, u ladici mora postojati verodostojan plan B za stvarnost na Kosovu bez dogovorenog ZSO-a. To bi značilo uspostavljanje svih vladinih službi u skladu sa kosovskim samoupravnim telom za samoupravljanje, uključujući ovde zapošljavanje nastavnika i lekara i izgradnju objekata za njihovo poslovanje. Radite na ostvarivanju toga i pretite postupnim ukidanjem paralelnih zdravstvenih i obrazovnih ustanova u skladu sa odgovarajućim vremenskim okvirom.

PART 2

Position Paper: Serbia Perspective

(as of Oct 2024)

1 Reality of the situation / “Reality on the ground” / Overall context

- With recent unilateral actions, Pristina has taken the initiative (on license plates, ID cards, energy etc.) that resulted in Belgrade’s acquiescence
- Banjska was a disaster (from the standpoint of your stated interest)
- Your influence over Serbian community is not as strong as it was
- Your ability to influence events is (esp. after Banjska) most limited
- You have (very) little autonomy as a negotiator (ultimate deciding power rests with the President)
- Trust in your ability to deliver seems to be decreasing (in the West)
- You have no trust whatsoever in the opposing side, but no choice as well – you simply must take part in the dialogue process
- The EU has more pressing priorities – from Ukraine to Middle East. Some argue that, as long as there is no armed conflict, they are content with the status quo. Yet the EU has invested a lot in the process and cannot afford to back down.

Going in your favor:

- None of the 5 non-recognizers have moved on the issue of Kosovo’s independence
- Hungary under Orban remains a valuable ally within the EU
- UN still an important arena, with Russia and China as permanent members of the Security Council supportive of your position

2 Interests of Serb community living in Kosovo

- **Overarching interest** – creating conditions for a sustainable continuation (“survival”) of Serb presence in Kosovo, as the key (or “creating an environment that provides conditions for a dignified and productive life”, CASA research from Fall 2023)
- **Therefore, the community is eager to secure the benefits afforded by the Brussels Agreement.**
- “Special protection” for the Serbian Orthodox Church and monasteries
- That the education, health and the social services system remain in the Serbian administrative system, while preserving the salary system
- Respect for and implementation of all rights guaranteed to the Serbian community by the signed agreements – including the right to return and protection of property,
- Protection of national identity and cultural heritage,
- Respect for the ties that the Serbian community in Kosovo has with Belgrade
- **As little interference in daily life from Pristina as possible** (“to make decisions without the interference of Pristina”)
- And long-term interest: reconciliation with the Albanian ethnic community

3 Dialogue strategy, approach and disposition

- Appear constructive, but effectively stall as much as possible
- Respectful yet combative
- Insist on addressing first those issues that are in your immediate favor (i.e. Telekom license)
- Check back with Belgrade frequently (because you have to)
- Keep calling on the principle *pacta sunt servanda*, particularly with regard to the ASM, which you have always understood as central to any agreement.
- Warn against unilateral actions; shift the blame to Pristina.
- Build consensus within your constituency – (SNS sympathizers and Kosovo Serbs) – by announcing and delivering on the new set of measures, financial incentives, etc.
- **Last resort – pulling from the dialogue** entirely (unrealistic yet needs to be mentioned)

4 Specific dialogue objectives

Autonomy – amounting to cultural and personal autonomy. Insisting on any kind of territorial autonomy is now all but impossible and even mentioning it risks derailing the process. Plus, EU mediators are past that point.

1. Association of Serb-majority municipalities (ASM) and what it will entail in the end:

- Insist on the ASM as the central part of any future agreement
- Do not allow the ASM to be turned into an “empty shell” – education, health-care, social welfare and local economic development must be managed by Serb municipalities themselves, with help and continued funding from Belgrade (ideally in coordination with Pristina)
  - As a gesture of good will, begin at earnest with implementation of agreement on diplomas and cadaster
  - Promise that with the ASM in place, Belgrade would end the practice of lobbying against Kosovo joining international organizations, including CoE and Interpol
  - Eventually, as a tiebreaker, you can agree to forward to Belgrade a proposal where Pristina has oversight over funding
  - As another, final tiebreaker, or concession, offer something that Kurti has called for – reciprocity, and the “Association of Albanian-majority Municipalities” in Serbia, including Presevo, Medvedja and Bujanovac (as unlikely as it seems right now)
- Ask for the agreed percentage of customs duties from the crossings in the north (as stipulated by the Brussels Agreement)
- Remember that Pristina’s unilateral actions affect consolidation of Kosovo’s statehood! (Ignoring implementation of agreements undermines the idea of Kosovo as a state.)

2. Urgently address the issue of payments – ...

2. Relations with the West / other actors / disposition in the international arena

- Inform the West (diplomats and mediators) on the situation Serbian community finds itself, the everyday pressure it endures, abuse of office by members of the Kosovo Police, maltreatment and exclusion. Pay particular attention to those actions that influence situation on the ground

- Address all attempts to impose Albanian symbols on Serbian population, differing interpretations of history, claim of Serbian Orthodox heritage as Kosovo's...
  - (in many ways keep doing what has been done in the international arena, albeit with renewed fervor)
- Work tirelessly with your principal partners in the EU (Hungary, now Slovakia and other non-recognizers) to explain your position
  - Invest every effort to make new administration more interested – if Trump wins – try to approach his designated foreign policy team; if Harris wins – keep working with the appointed representatives (Kasanoff et al)
  - Keep portraying Serbia as the “constructive” side in the process (even if there is no particular proof that this is the case)
  - Maintain good relations with political leadership in Albania as a “bypass” to Albanians in general
  - Insist on “normalization” but avoid formulating what it actually entails. Repeat that the dialogue is about normalization and not recognition!
  - Speak of / threat / propose an international conference where the dialogue would be finally settled.
    - Re-consider (re-launch) the idea of border change / land swap in preparation (anticipation) of the conference, tied in with the possibility of mutual recognition.

Other important (outstanding) issues

- **Can be used to reinforce or ‘dilute’ the dialogue further -**
- Status of the Serbian Orthodox Church. Should be left to Church to negotiate directly with Pristina.
- Insist on respecting property rights. – Something that Pristina has refused to do.
- Privatization – has not been addressed at all. Instead of future lawsuits and/or arbitration, discuss mutual compensation packages.
- Address the unresolved issue of pensions for ethnic Albanian workers

Creation of an atmosphere that is “conducive” to the dialogue

This is something that Belgrade has in practice refused to do and there is little hope its attitude will change. However, if we are serious about “normalization”, then we need to –

- End hate speech / influence tabloid editors to stop using the derogatory term “Shiptar” on their covers and in public speech.
- Accelerate the work of the working party on missing persons.
- Allow for the first time free deliberation in the National Assembly
- Work to maintain a strong, vibrant Kosovo Serb community by better understanding its precarious position
- Engage in civil society initiatives
- Promote programs and initiatives aimed at cooperation and exchange
- Promote Albanian language learning (at university level); among members of Serb community living in Kosovo
- Invite artists, musicians, actors... people of all trades and take part in festivals such as “Mirdita/Dobar dan”.

(nga tetori 2024)

1 Realiteti i situatës / “Realiteti në terren” / Konteksti i përgjithshëm

- Me veprimet e njëanshme të fundit, Prishtina ka ndërmarrë iniciativën (me targat, dokumentet e identitetit, energjinë, etj.) që rezultoi me pranimin e Beogradit
- Banjaska ishte katastrofë (nga pikëpamja e interesit tuaj të deklaruar)
- Ndikimi juaj mbi komunitetin serb nuk është aq i fortë sa ishte
- Aftësia juaj për të ndikuar në ngjarjet është (sidomos pas Banjaskës) tejet e kufizuar
- Keni (shumë) pak autonomi si negociator (pushteti përfundimtar vendimtar i takon Presidentit)
- Besimi në aftësinë tuaj për realizim duket se po zvogëlohet (në Perëndim)
- Nuk gëzoni aspak besim te pala tjetër, por nuk keni as zgjedhje – thjesht duhet të merrni pjesë në procesin e dialogut
- BE-ja ka prioritete më të ngutshme – nga Ukraina te Lindja e Mesme. Disa konsiderojnë se, për sa kohë që nuk ka konflikt të armatosur, ata janë të kënaqur me status quo-në. Megjithatë, BE-ja ka investuar shumë në këtë proces dhe nuk mund të lejojë të tërhiqet.

Në favorin tuaj:

- Asnjëri nga 5 vendet mosnjohëse nuk ka lëvizur në çështjen e pavarësisë së Kosovës
- Hungaria me Orbanin mbetet aleat i vlefshëm brenda BE-së
- OKB-ja vazhdon të jetë arenë e rëndësishme, ku Rusia dhe Kina si anëtare të përhershme të Këshillit të Sigurimit mbështesin pozicionin tuaj

2 Interesat e komunitetit serb që jeton në Kosovë

- **Interesi gjithëpërfshirës** – krijimi i kushteve për një vazhdimësi të qëndrueshme (“mbijetesë”) të pranisë serbe në Kosovë, si çelësi (ose “krijimi i një mjedisi që siguron kushte për një jetë dinjitoze dhe produktive”, hulumtimi i CASA-s nga vjeshta 2023) and productive life”, CASA research from Fall 2023)
- **Prandaj, komuniteti është i etur të sigurojë benefitet e ofruara me Marrëveshjen e Brukselit.**
- “Mbrojtje e veçantë” për Kishën Ortodokse Serbe dhe manastiret
- Që arsimit, shëndetësia dhe sistemi i shërbimeve sociale të mbeten në sistemin administrativ serb, duke ruajtur sistemin e pagave
- Respektimi dhe zbatimi i të gjitha të drejtave të garantuara për komunitetin serb nga marrëveshjet e nënshkruara – përfshirë të drejtën për kthim dhe mbrojtje të pronës,
- Mbrojtja e identitetit kombëtar dhe trashëgimisë kulturore,
- Respektimi i lidhjeve që komuniteti serb në Kosovë i ka me Beogradin
- **Sa më pak ndërhyrje në jetën e përditshme nga Prishtina** (“për të marrë vendime pa ndërhyrjen e Prishtinës”)
- Dhe interesi afatgjatë: pajtimi me komunitetin etnik shqiptar

3 Strategjia, qasja dhe disponimi karshi dialogut

- Dukeni konstruktivë, por efektivisht sa më pezull
- Të respektueshëm, por luftarakë
- Këmbëngulni të adresoni së pari ato çështje që janë në favorin tuaj të menjëhershëm (p.sh. licenca e Telekomit)
- Kontrolloni shpesh me Beogradin (sepse detyroheni)
- Vazhdoni të thirrreni në parimin *pacta sunt servanda*, sidomos në lidhje me AKS-në, të cilën gjithmonë e keni parë si thelbësore në çdo marrëveshje.
- Paralajmëroni kundër veprimeve të njëanshme; zhvendoseni fajin në Prishtinë.
- Ndërtoni konsensus brenda zonës suaj elektorale – (simpatizantët e SNS-së dhe serbët e Kosovës) – duke njoftuar dhe realizuar grupin e ri të masave, stimujve financiarë, etj.
- **Streha e fundit – tërheqja e tërësishme nga dialogu** (jorealiste, por duhet përmendur)

4 Objektivat specifike të dialogut

Autonomia – që përfshin autonominë kulturore dhe personale. Këmbëngulja për çfarëdo lloj autonomie territoriale tash është pothuajse e pamundur dhe madje përmendja e saj rrezikon të prishë procesin. Gjithashtu, ndërmjetësit e BE-së e kanë kaluar atë pikë.

1. Asociacioni i komunave me shumicë serbe (AKS) dhe çfarë do të sjellë në fund:

- Këmbëngulni që AKS-ja të jetë pjesa qendrore e çdo marrëveshjeje të ardhshme
- Mos lejoni që AKS-ja të shndërrohet në një “guaskë të zbrazët” – arsimi, kujdesi shëndetësor, mirëqenia sociale dhe zhvillimi ekonomik lokal duhet të menaxhohen nga vetë komunat serbe, me ndihmë dhe financim të vazhdueshëm nga Beogradi (idealisht në koordinim me Prishtinën)
  - Si gjest i vullnetit të mirë, filloni me zell me zbatimin e marrëveshjes për diplomat dhe kadastrën
  - Premtoni se me krijimin e AKS-së, Beogradi do t’i jepte fund praktikës së lobimit kundër anëtarësimit të Kosovës në organizata ndërkombëtare, përfshirë KiE-në dhe Interpolin
  - Përfundimisht, si pikë fituese, mund të bini dakord t’i dërgoni Beogradit një propozim se ku Prishtina ka mbikëqyrje mbi financimin
  - Si një tjetër, pikë përfundimtare, ose koncesioni, ofroni diçka që Kurti ka kërkuar – reciprocitetin, dhe “Asociacionin e Komunave me shumicë shqiptare” në Serbi, përfshirë Preshevën, Medvegjën dhe Bujanovcin (sado e pamundur që duket tani)
- Kërkoni përqindjen e dakorduar të detyrimeve doganore nga kalimet në veri (siç përcaktohet me Marrëveshjen e Brukselit)
- Mos harroni se veprimet e njëanshme të Prishtinës ndikojnë në konsolidimin e shtetësisë së Kosovës! (Shpërfillja e zbatimit të marrëveshjeve çënon idenë e Kosovës si shtet)

2. Adresoni urgjentisht çështjen e pagesave – ...

2. Marrëdhëniet me Perëndimin /aktorët e tjerë/ disponimi në arenën ndërkombëtare

- Informoni Perëndimin (diplomatët dhe ndërmjetësit) për situatën në të cilën gjendet komuniteti serb, presionin e përditshëm që ai duron, shpërdorimin e detyrës nga pjesëtarët e Policisë së Kosovës, abuzimin dhe përjashtimin. Kush-tojini vëmendje të veçantë atyre veprimeve që ndikojnë në situatën në terren

- Adresoni të gjitha përpjekjet për t'i imponuar simbolet shqiptare mbi popullsinë serbe, interpretime të ndryshme të historisë, pretendimin e trashëgimisë ortodokse serbe nga ana e Kosovës...
- (në shumë mënyra vazhdoni të bëni atë që është bërë në arenën ndërkombëtare, megjithëse me entuziazëm të ripërtëritë)
- Punoni papushim me partnerët tuaj kryesorë në BE (Hungari, Sllovakia dhe vendet e tjera mosnjohëse) për ta shpjeguar pozicionin tuaj
- Investoni çdo përpjekje për ta bërë administratën e re më të interesuar – nëse fiton Trumpi – përpiquni t'i drejtoheni ekipit të tij të emëruar për politikë të jashtme; nëse Harris fiton – vazhdoni të punoni me përfaqësuesit e emëruar (Kasanoffin dhe të tjerë)
- Vazhdoni ta portretizoni Serbinë si anën “konstruktive” në proces (edhe nëse nuk ka prova të veçanta se kjo është e vërtetë)
- Mbani marrëdhënie të mira me udhëheqjen politike në Shqipëri si një “bypass” për shqiptarët në përgjithësi
- Këmbëngulni në “normalizim”, por shmangni formulimin se çka ai në të vërtetë nënkupton. Përsëriteni se dialogu ka të bëjë me normalizimin dhe jo njohjen!
- Flisni për / kërcënimin / propozoni një konferencë ndërkombëtare ku dialogu do të zgjidhet përfundimisht.
  - Rishqyrtojeni (lansojeni sërish) idenë e ndryshimit të kufijve/shkëmbimit të territoreve në përgatitje (pritje) të konferencës, duke e lidhur me mundësinë e njohjes reciproke.

Çështje të tjera të rëndësishme (të pazgjidhura)

- **Mund të përdoret për të përforcuar ose ‘holluar’ dialogun më tej -**
- Statusi i Kishës Ortodokse Serbe. Duhet t'i lihet Kishës të negociojë drejtpërdrejt me Prishtinën.
- Insistoni në respektimin e të drejtave të pronës. – Diçka që Prishtina ka refuzuar ta bëjë.
- Privatizimi – nuk është adresuar fare. Në vend të padive dhe/ose arbitrazhit në të ardhmen, diskutoni për paketat e kompensimit të ndërsjellë.
- Adresoni çështjen e pazgjidhur të pensioneve për punëtorët shqiptarë

Krijimi i një atmosfere që është “e favorshme” për dialogun

Kjo është diçka që Beogradi praktikisht ka refuzuar ta bëjë dhe ka pak shpresë se qëndrimi i tij do të ndryshojë. Megjithatë, nëse jemi seriozë në lidhje me “normalizimin”, atëherë duhet –

- T’i japim fund gjuhës së urrejtjes / të ndikojmë te redaktorët e tabloideve që ta ndalojnë përdorimin e termit nënçmues “shiptar” në ballinat e tyre dhe në paraqitjet publike.
- Ta përshpejtojmë punën e grupit punues për personat e zhdukur.
- Të lejojmë për herë të parë diskutimin e lirë në Kuvend
- Të punojmë për të pasur një komunitet të fortë dhe energjik serb të Kosovës duke e kuptuar më mirë pozicionin e tij të pasigurtë
- Të angazhohemi në nismat e shoqërisë civile
- Të promovojmë programe dhe nisma që synojnë bashkëpunimin dhe shkëmbimin
- Të promovojmë mësimin e gjuhës shqipe (në nivel universitar); në mesin e pjesëtarëve të komunitetit serb që jetojnë në Kosovë
- Të ftojme artistë, muzikantë, aktorë... njerëz të të gjitha profesioneve dhe të marrim pjesë në festivale si “Mirdita/Dobar dan”.

(od oktobra 2024.)

1 Stvarnost situacije / “Stvarnost na terenu” / Sveukupni kontekst

- Nedavnim jednostranim akcijama, Priština je preuzela inicijativu (sa registarskim tablicama, ličnim kartama, energijom itd.) koja je rezultirala pristankom Beograda
- Banjska je bila katastrofa (sa stanovišta Vašeg iskazanog interesa)
- Vaš uticaj na srpsku zajednicu nije tako jak kao što je bio
- Vaša sposobnost da utičete na događaje je (posebno nakon Banjske) vrlo ograničen
- Imate (vrlo) malo autonomije kao pregovarač (konačna moć odlučivanja leži na Predsedniku)
- Čini se da se poverenje u vašu sposobnost isporuke smanjuje (na Zapadu)
- Nemate nimalo poverenja u suprotnu stranu, ali nemate ni izbora – jednostavno morate učestvovati u procesu dijaloga
- EU ima važnije prioritete – od Ukrajine do Bliskog istoka. Neki tvrde da su, sve dok nema oružanog sukoba, zadovoljni statusom quo. Ipak, EU je mnogo uložila u taj proces i ne može sebi priuštiti odustajanje.

U vašu korist:

- Nijedna od 5 država koje nisu priznale Kosovo nije se pomakla po pitanju nezavisnosti Kosova
- Mađarska pod Orbanom ostaje vredan saveznik unutar EU
- UN je i dalje važna arena, a Rusija i Kina stalne članice Saveta bezbednosti koje podržavaju vašu poziciju

2 Interesi srpske zajednice koja živi na Kosovu

- **Sveobuhvatni interes** – stvaranje uslova za održivi nastavak (“opstanak”) srpske prisutnosti na Kosovu, kao ključnog (ili “stvaranje okruženja koje pruža uslove za dostojanstven i produktivan život”, istraživanje CASA iz jeseni 2023.)
- **Stoga zajednica želi osigurati pogodnosti koje pruža Briselski sporazum.**
- “Posebna zaštita” za Srpsku pravoslavnu crkvu i manastire
- Da sistem obrazovanja, zdravstva i socijalnih usluga ostane u srpskom administrativnom sistemu, uz očuvanje sistema plata
- Poštovanje i sprovođenje svih prava garantovanih srpskoj zajednici potpisanim sporazumima – uključujući pravo na povratak i zaštitu imovine,
- Zaštita nacionalnog identiteta i kulturne baštine,
- Poštovanje veza koje srpska zajednica na Kosovu ima sa Beogradom
- **Što je manje moguće uplitanja u svakodnevni život iz Prištine** (“donošenje odluka bez uplitanja Prištine”)
- I dugoročni interes: pomirenje sa albanskom zajednicom

3 Strategija dijaloga, pristup i raspoloženje

- Izgledajte konstruktivno, ali efektivno odugovlačite što je više moguće
- Uz poštovanje, ali borbeno
- Insistirajte na prvom rešavanju onih pitanja koja su u vašu neposrednu korist (odnosno Telekomova licenca)
- Često proveravajte sa Beogradom (jer morate)
- Nastavite se pozivati na načelo pacta sunt servanda, posebno u pogledu ZSO-a, kojeg ste uvek smatrali centralnim za bilo koji sporazum.
- Upozorite na jednostrane akcije; prebacite krivicu na Prištinu.
- Izgradite konsenzus unutar svoje izborne jedinice – (simpatizeri SNS-a i kosovski Srbi) – najavljivanjem i isporukom novog skupa mera, finansijskih podsticaja itd.
- **Poslednje sredstvo – potpuno povlačenje iz dijaloga** (nerealno, ali potrebno spomenuti)

4 Specifični ciljevi dijaloga

Autonomija – koja predstavlja kulturnu i ličnu autonomiju. Insistiranje na bilo kakvoj teritorijalnoj autonomiji sada je gotovo nemoguće, pa čak i spominjanje toga riskira da se proces poremeti. Osim toga, posrednici EU-a su prošli tu tačku.

1. Zajednica opština sa srpskom većinom (ZSO) i šta će to na kraju podrazumevati:

- Insistirajte na ZSO kao centralnom delu bilo kojeg budućeg sporazuma
- Ne dopustite da se ZSO pretvori u “praznu ljušturu” – obrazovanjem, zdravstvom, socijalnom zaštitom i lokalnim ekonomskim razvojem moraju upravljati same srpske opštine, uz pomoć i stalno finansiranje iz Beograda (idealno u koordinaciji s Prištinom)
  - Kao gestu dobre volje, ozbiljno započnite sprovođenje sporazuma o diplomama i katastru
  - Obećajte da će, sa uspostavljenim ZSO-om, Beograd okončati praksu lobiranja protiv pridruživanja Kosova međunarodnim organizacijama, uključujući Savet Evrope i Interpol
  - Na kraju, kao odlučujući faktor, možete se složiti da prosledite Beogradu predlog u kojem Priština ima nadzor nad finansiranjem
  - Kao drugo, konačno rešenje ili koncesija, ponudite nešto na što je Kurti pozivao – *reciprocitet* i “Zajednicu opština sa albanskom većinom” u Srbiji, uključujući Preševo, Medveđu i Bujanovac (što je malo verovatno kao što se sada čini)
- Tražite dogovoreni postotak carina sa prelaza na severu (kako je predviđeno Briselskim sporazumom)
- Zapamtite da jednostrane akcije Prištine utiču na konsolidaciju državnosti Kosova! (Ignorisanje sprovođenja sporazuma potkopava ideju Kosova kao države.)

2. Hitno rešite pitanje isplata – ...

2. Odnosi sa Zapadom / drugi akteri / raspoloženje u međunarodnoj areni

- Informišite Zapad (diplomate i posrednike) o situaciji u kojoj se nalazi srpska zajednica, svakodnevnom pritisku koji trpi, zloupotrebi položaja od strane pripadnika Kosovske policije, maltretiranju i isključivanju. Obratite posebnu pažnju na one radnje koje utiču na situaciju na terenu

- Adresirajte sve pokušaje nametanja albanskih simbola srpskom stanovništvu, različitim tumačenjima istorije, tvrdnjama o srpskom pravoslavnom nasljeđu kao kosovskom...
- (na mnogo načina nastavite raditi ono što je učinjeno na međunarodnoj sceni, iako sa obnovljenim žarom)
- Neumorno radite sa vašim glavnim partnerima u EU (Mađarska, sada Slovačka i drugi nepriznavači) kako biste objasnili vaš stav
- Uložite sve napore kako bi nova administracija bila zainteresovanija – ako Trump pobjedi – pokušajte pristupiti njegovom imenovanom spoljno političkom timu; ako Harris pobjedi – nastavite raditi sa imenovanim predstavnicima (Kasanoff i ostali)
- Nastavite prikazivati Srbiju kao “konstruktivnu” stranu u procesu (čak i ako ne postoji poseban dokaz da je to tako)
- Održavajte dobre odnose sa političkim vodstvom u Albaniji kao “obilaznica” Albancima uopšte
- Insistirajte na “normalizaciji”, ali izbegavajte formulisanje onoga što ona zapravo podrazumeva. Ponovite da je dijalog o normalizaciji, a ne priznavanju!
- Govorite o / pretite / predložite međunarodnu konferenciju na kojoj bi se dijalog konačno rešio.
  - Ponovno razmotrite (ponovno pokrenite) ideju promene granice/zamene teritorije u pripremi (predviđanju) konferencije, povezano sa mogućnošću uzajamnog priznavanja.

Ostala važna (nerešena) pitanja

- **Mogu se koristiti za pojačavanje ili ‘razređivanje’ dijaloga -**
- Status Srpske pravoslavne crkve. Treba ostaviti Crkvi da pregovara direktno sa Prištinom.
- Insistirajte na poštovanju imovinskih prava. – Nešto što je Priština odbila učiniti.
- Privatizacija – uopšte nije obrađena. Umesto budućih tužbi i/ili arbitraže, razgovarajte o uzajamnim kompenzacijskim paketima.
- Adresirajte nerešeno pitanje penzija za radnike albanske nacionalnosti

Stvaranje atmosfere koja “pogoduje” dijalogu

To je nešto što je Beograd u praksi odbio učiniti i malo je nade da će se njegov stav promeniti. Međutim, ako smo ozbiljni u vezi sa “normalizacijom”, onda trebamo –

- Zaustaviti govor mržnje/ uticati na urednike tabloida da prestanu koristiti pogrđni pojam “Šiptar” na naslovnim stranicama i u javnim nastupima.
- Ubrzati rad radne grupe za nestale osobe.
- Po prvi put omogućiti slobodno izlaganje u Narodnoj skupštini
- Raditi na održavanju snažne, živahne zajednice kosovskih Srba boljim razumevanjem njenog nesigurnog položaja
- Učestvovati u inicijativama civilnog društva
- Promovisati programe i inicijative usmerenih na saradnju i razmjenu
- Promovisati učenje albanskog jezika (na nivou univerziteta); među pripadnicima srpske zajednice koji žive na Kosovu
- Pozivati umetnike, muzičare, glumce... ljude svih struka i učestvovati na festivalima kao što je “Mirdita/Dobar dan”.

This publication is within the “Dialogue, Solutions, Future” Project between the Institute for Social Policy Musine Kokalari and the New Social Initiative. The project is supported by the German Embassy in Prishtina.

Botschaft
der Bundesrepublik Deutschland
Prishtina